

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: *DUMINEC'A.*

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a :
Pe unu anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.
Pentru Romani'a si strainetate:
Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu
cam 150 cuvinte 3 fl; pana la 200 cuvinte 4 fl.;
si mai sus 5 fl v. a.

Correspondentiele se se adreseze Redactiunei

„BISERIC'A si SCÓL'A.“
Er banii de prenumeratiune la
TIPOGRAFI'A DIECESANA in ARAD.

In diu'a pogorîrii Duchului santu.

Astadi prasnium diu'a, in carea trupu s'a facut fagaduinti'a Domnului, dupa carea Domnulu vecinic petrece, vecinic remane in mijloculu bisericeii sale, si vecinic revérsa darurile sale cele bogate asupra tuturor acelor'a, cari se apropiia cu credintia de santele lui asiezaminte.

Astadi se pogóra Duchulu santu preste apostolii Domnului; si investiti cu putere de sus cei alesi si chiamati de Domnulu a continuá opulu mantuirii neamului omenescu, si-incepu activitatea lor pastorală.

Prin cea dastara predica pastorală rostită de apostolulu Petru in Ierusalim, faci'a lumii incepe a-se schimbá. Biseric'a Domnului incepe a-se cladi si a-si face locu prin focu si sabia in lumea creata de Densulu.

A Domnului este lumea, si numai imperati'a Lui are vecinicu viitoriu intr'en'sa. Sabi'a, mannata de man'a pecatelor paganismului se rumpe in faci'a glasului evangheliei Domnului. Biseric'a iese biruitória din gónele ridicate in contra-i de paganismulu, doveditu de necapace a dá omului conditiunile pentru a-si creá o adeverata bunastare si fericire vremelnica si vecinica.

Puterea statului romanu celui puternicu se inchina inaintea crucii Domnului, pentru cá pentru veci se-se constate, ca omulu traiesce, si póte traí in conditiunile, pre cari le reclama firea lui numai prin temerea de „Domnulu“, temeulu intieleptiunii.“

Temerea de Domnulu cá adeveratu si dumnedieescu temeiu alu intieleptiunii se validitéza, si se dovedesce prin graiulu si energi'a, prin abnegatiunea si jertfa apostolilor Domnului.

„Temerea de Domnulu“ este cea mai scumpa avere nationala a popórelor!

Crescënd si inaintand in acésta „temere de Domnulu“ a trait poporulu si biseric'a romana in decursulu veacurilor, pentru cá se-ne lase noue, generatiunii de astadi si celor ce au se-ne urmeze cele

mai nimerite conditiuni de desvoltare si se-se constate pana la evidentia, ca numai sub stepani'a crucii Domnului celei nebiruite, numai sub scutul si povéti'a santei Sale evangheliei putem se-ne cream, si asigurám unu fericitu viitoriu.

Ne inchinám indurării celei nemarginite a Domnului facia de neamulu omenescu, si intrand in sant'a Lui biserica, ne apropiám cu frica si cu deplina credintia, cá se luám Duchu santu, Duchulu intieleptiunii, Duchulu adeverului, Duchulu temerii de Ddieu.

„Temerea de Domnulu“ este dechiarata prin vechiulu testamentu de temeulu intieleptiunii. De aceea au ostenit fericiti nostri betrani si inaintasi, cá se ne lase de moscenire unu siguru si nendiosu indreptariu in „temerea de Domnulu“ si in alipirea si iubirea de biseric'a nóstra nationala.

Noi cei de astadi intocmá cá si betranii ne iubim, si lucrám pentru infflorirea bisericeii nóstre nationale, si prin tréns'a pentru infflorirea si inaintarea poporului credintiosu.

Ne impune acésta iubire, iubirea nóstra facia de Ddieu, Intemeiatoriulu ei, stim'a si pietatea facia de betranii si inaintasii nostri, cari prin biserica ne-au conservat individualitatea nóstra nationala, si cari in acelasi timp ne-au creat prin autonomi'a si constitutiunea bisericésca o scóla a vietii nóstre publice-nationale.

Duchulu Domnului este subiectulu, carele lucréza in adunările nóstre constitutionale.

Armati cu acestu santu Duchu au sevêrsit minuni apostolii Domnului. Sub influinti'a si cu conc lucrarea Duchului santu s'a organizat biseric'a Domnului, si-a formulat doctrin'a, si s'a latit si alimentat in popóre viéti'a crestinésca.

Innoindu-ne se-ne innoim astadi cu noua putere, cu puterea si cu darulu santului Duchu, carele se pogóra astadi preste apostolii sei, — cá acestu Duchu santu, Duchulu temerii de Ddieu, Duchulu intieleptiunii se-ne lumineze atât viéti'a nóstra privata, cât si viéti'a nóstra publica bisericésca-nationala.

Avem multe de lucrat in biserică si in mijlocul populului; si in lucrul nostru nu dorim, si nu intentionăm alt'a, decât a face binele, si a stăruî, că in toate momentele si in toate imprejurările vietii noastre, glasul si vointa Domnului se devina singura stepana preste modulul nostru de gandire si actiune.

Si Domnul ajuta, si invetia pre cei ce lucrăza poruncile Lui.

Intarindu-ne in această credintia se luăm astadi Duchu santu, că se putem continuă totu cu mai multu succesu calea vietii noastre ulterioare!

Biseric'a Romaniloru din Ardealu si Ungari'a in lupta cu Calvinismulu.

(Continuare.)

Cei ce s'ar opune acestei decisiuni se dispute din bibliu cu superintendentulu, episcopulu George. Si daca tot nu ar voi se se întorcala religiuinea adeverata (calvina) se se scōta din tiara, fie episcopi romanesi, fie popi ori calugari. Si tot populu se asculte numai de episcopulu George si de popii alesi de elu. 1)

Spre aducerea la indeplinire a acestoru decisiuni incepura calvinii se persecute pre Romani in modulu celu mai infamulu. Sigismundu Zapōrya indemnata de aceia luă proprietatea Lancram dela mitropolitulu românesc, pentru ca acesta n'a voitu se trecă la calvinismu 2) si o dete lui Pavelu Tordasi, care acum se numesce „episcopu al Unguriloru si al Romaniloru. 3) Metropolitulu românesc scârbitu de această fapta, paraseste scaunulu mitropolitanu si fuge in Romani'a.

Mai departe din art. de leg. 13. dela 6. Ianuariu 1568. aflam, ca diet'a cere, ca principele se pedepsesca pre preotii romanesi că pre nesce ómenicutezatori si cerbicosi, de órece ei nu sufer pe episcopulu calvinescu impusu Romaniloru peste voia lor, nu asculta la

1) P. Bod. in „Preotulu roman.“ an. 1884. pag. 278 — Ioan Moldovan „Conoscuntia libertatii“ pag. 224. „... Declarunt, ut verbum dei ubique libere praedicetur, idololatria virtutibus divinis inimica eradicetur: praecipue vero Valachos, quorum ductores caeci caecos ducunt, atque tam se quam miseram plebem in foream duxerunt.“ Art. 36. la Bod. in Archiv pag. 653.

2) Nu la unitarismu — precum sustine Hintz: Geschichte des Bisthums der Griechisch — nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen, Hermanstadt, 1850. pag. 18 —, căci Paul Tordasi a fost Calvin.

3) Superintendentulu Veszprémi Stefan inca se subserie „erdélyi reformatus magyar és oláh püspök.“ Baritiu „Bis. et.“ pag. 77.

invetiaturile lui 4) si tinu la legea lor vechia. 5)

Nu este mirare, daca pre lănga astfelu de mesuri indreptate contra mitropolitulu si clerulu românescu s'a gasitu indata la inceputulu persecutiuniloru, Romani, cari au parasitu legea parintesca si a imbratisiatu cu séu fara voia legea maghiara. Despre această ne putem convinge din art. de leg. 20, dela 1569, unde vedem, ca intr' adeveru atăti Romani s'au calvinisat, încat aveau lipsa de popi calvinesci si ca aceia trebuiau se dea acestora, că simbric, o clae de grău. 6)

Lovituri noue capata biseric'a noastră proclamandu-se in diet'a din Tergulu-Muresiului (Maros-Vásárhely) tienuta in an. 1571, libertatea consciintiei pentru 4 religii: luterana, calvina, unitara si catolica. Tot aci se demandase episcopiloru si clerulu românescu că ei se se marginesca pre lănga starea lor de mai nainte. 7)

Acăsta proclamatie se repetiesce si in anulu 1573, ér cu privire la religiuinea Romaniloru se decreteaza: „Aci se nu fie intielesi aceia ce se tin de sect'a Olahiloru sau Greciloru, cari sunt tolerati numai de adipe mănec — pro tempore —, pana când va placea principiloru si dietei tierii că se-i sufer.“

In an. 1579. se decreta si apoi se codifica: „Designatiunea romanésca in această patria nu este numerata intre acelea, cari constituiesc statulu, nici religiuinea lor intre acelea recepte, totusi pana când Românii vor fi suferiti in această tiara pentru folosulu ei, clerulu bisericescu alu Romaniloru se fie obligatu a observá urmatórele 8)... aci apoi se insira legiuri peste legiuri, in puterea carora episcopii romanesi noi alesi au se fie dupa placulu principiloru; unele obiceiuri vechi se desridica, jurisdictiunea si drepturile diregatoriiloru bisericesci se restring; preotii dau onorare dignitariloru pamāntesci, feciorii de preoti — in anumite casuri — devin iobagi; preotii cari nu ar urmă orânduieiloru impuse cu privire la botezu, cununii s. a. se pedepsescu; lucrulu pe sém'a Magiarilor

4) Acestu episcopu de buna séma a fost P. Tordasi. Vedi Popea „Vechi'a mitropolie...“ Sibiu, pag. 71.

5) Baritiu, Cat. calv., pag. 110.

6) I. Moldovanu: Libert. consciintiei, pag. 224.

7) Laurian op. cit. pag. 84. si I. Moldovan op. cit. pag. 301.

8) „Az oláh vagy görögök sectáján lévők pro tempore szenvetdetnek usque beneplacitum principum et Regnicularum.“ „Noha az oláh Natio az Hazában sem statusok közé nem számláltatott sem Vallások nem a recepta religiok közül való; mind az által propter regni emolumentum, miglen patáltatnak, az oláh egyházi rendek ehhez tartásák magokat.“ Vedi cit. urmatóre.

e permis si in serbatori si „de órece Romani pentru faptele lor cele rele n'au meritat nici o favóre, dela ei in tot Ardealulu se se iae dieciuia la din vinu, grâu, din legume, oi, din rimatori si din albine.“⁹⁾

Examinându legiurile aci insirate, ne putem face o idee despre sörtea bisericeii nóstre, când chiar legile tierii abia mai tolereadia pre credinciosii acelei'a. Fórte preocupat trebuie se fie acela, care n'ar observá in aceste legi intentiunea calviniloru de a-si ajunge scopulu, pentru care asudara atât de multu in restimpu de unu secolu si jumătate. Si care ar poté fi alta, când episcopii noi alesi nu mai pot fi acei barbati, cari tin la biserica lorú strabuna si pre cari ii voiesce popóru; când prin radicarea s'au marginirea obiceiuriloru vechi si a jurisdictiunei bisericesci, preotulu lipsit de drepturile sale de mai înainte vine mai arare ori in atingere cu popóru, care in tóte afacerile cere sfatulu parintelui seu sufletescu; când sörtea clerului si a popóru romanescu se ingreueadia si tóte acestea numai din caus'a, ca ei sunt drept-credinciosi si nueretici, caci in casulu din urma tóte legiurile si orënduelile susamintite nu mai au valóre, precum vom vedé mai târdiu.

Apasarile sermaniloru Romani nu se marginesc numai cu atáta, caci nu trebuie se trecem cu vederea interesulu principiloru indigeni magiari — si prin urmare calvini — de a-si castigá cât mai multi adepti conform ideii timpului de atunci, dupa care unitatea religiunei — o religiune unica si uniforma se considerá cá conditiune esentiala a unitatii si integritatii statului.¹⁰⁾

Stând lucrurile astfelu nimic nu impiedica pe cei de la putere, cá ei se fie credinciosi principiului lui Luther: *Cuius regio, illius religio* si se voteze articoli, cá art. de leg. 7 alu dietei tiente sub Cristoforu Báthori in primavar'a an. 1577 la Turd'a: „De órece si intre Romani sunt (la Bod. fórte multi) de aceia, cari luminati de Ddieu au parasitu religiunea grecésca si asculta — in limb'a lor — cuventulu lui Ddieu; si superintendentuloru a muritu; si ei se si póta alege altu superintendentu ér — art. 3 dela 1579, — pe alesulu episcopu se-lu intarésca domnitoriulu.“¹¹⁾

⁹⁾ Baritiu, Cat. calv., pag. 110—111; Siaguna, op. cit., pag. 98—101; Hintz, op. cit., pag. 16 ss.

¹⁰⁾ Baritiu, Cat. calv., pag. 90.

¹¹⁾ I Moldovan, Lib. consc., pag. 301 si 302. — Art. de lege 7. dela 1577., la Bod, suna: „Quoniam de plebe Valachica sunt plurimi, quos Dominus Deus radiis veritatis illuminavit, a professione greca recesserunt, et verbum dei propria ipsorum lingua predicatum audiunt, quorum superintendentes iam defunctus est. Decrevimus igitur, ut ex se ipsi eligant superintendentem, ne vivi Dei inter illos verbi praedicatorum cesset, imo vero progressum habeat.“ Archiv. I. Cip. pag. 654.

Apucatur'a reformatiloru, ca fiecare popóru in limb'a s'a proprie se asculte invetiaturile bisericeii lui Christosu a induplecat — daca nu pre fórte multi totu-si — destui romani se se lapede de biserica strabuna, in care se vestiá in limbi necunoscutelu lor. Proselitismulu acesta a facut pe calvini, cá ei se abuseze de puterea, de care dispuneau si se creddie legi, prin cari se se delature totu mai multu pedecile, ce stau in calea realisarii scopului lor. Asia opresce ei prin art. 13. al dietei tiente in érn'a an. 1588. la Mediasiu pre episcopi, ér prin art. 8. al celei tiente in érn'a an. 1593. la Alb'a-Iuli'a pre clerulu nostru de a mai face visitatiuni canonice prin tíera fara voi'a domnilor pamentesci, cá astfelu popóru romanescu se remana fara de acei angeri paditori, cari 'l feriau de doctriunele ratacite a le ereticilor.¹²⁾

In privilegile date (1595) mitropolitulu Ionu alu III-lea de Prislopu si clerului romanescu de catra Sigismund Báthory, sub a carui domnia s'au tiente susnumitele diete¹³⁾, asemeni in art. de lege 29, votatu de adunarea generala an. 1600, ca: la poft'a Mariei Sale — Mihaiu Vitédiulu, 1599—1600. principele Ardealulu — popii romanesci, incat se atinge de persón'alor, pre tot loculu se scutescu de iobagia,¹⁴⁾ in aceste privilegii, dicu, se nu se priviasca o imbunatatire a sörtei clerului nostru. Nu, caci abia parascesce Mihaiu Transilvania, in urm'a nefericitei lupte dela Mirisileu (18. Sept. 1600), si aristocrati'a ardeleana nu sciú se-si resbune decât asupra clerului si popóru de unu sange cu Mihaiu aceea cese póte vedé din decisiunile adunarilor generale tiente in Latieni (Léczfalva) si Cluju.¹⁵⁾ In o alta dieta, tiente dupa lupt'a dela Brasiovu, in care Moise Székely fú batutu (17. Iul. 1602) de Radu Sierban,

¹²⁾ G. Baritiu: Bis. rom. etc. pag. 66.

¹³⁾ E. Hormuzaki: Fragmente zur Geschichte der Rumänen, Bukarest 1881, Tom. II. pag. 4.

¹⁴⁾ I. Moldovanu, libert. consc. pag. 319.

¹⁵⁾ Diet'a tiente la Latieni, 25. Octom. 1600, decide — art. de leg. 19. — „Fiindca stricaciunea si pericolulu nostru de acum a provenit din cele dóue tieri romane, am decins ca de aci incolo fara de seirea Domnitoriului si tierii nimenea se póta merge in cele dóue tieri romane spre a poté servi. Daca ar merge cineva se-si pérda capulu si averile. Nici popa romanescu se nu póta intrá vreodata din cele tieri romane. Era calugerii (cei romanesci) de tot se fie proscrisi din tóta tíer'a. De se va aflá vreunulu, ca a intratu séu va intrá in contra edictului tierii, pe acela se-lu prinda si despóie ori si unde.“ — Era diet'a din Cluju, tiente la 21. Ianuarie 1601., prin art. d. l. 12, hotaresce, cá „popii romanesci, cari au luat parte la resbelu nu se suferin tíera etc.“ Vede I. Moldovanu, tot acolo.

se decretă estermnarea tuturor Romanilor. 16)

Stefan Bocskai, carui'a îi succese să se faca la 1604. principe, și totii urmatorii lui sunt calvini și că atari mari inimici ai bisericeii noastre. Sub acestia se bucură confessiunea calvina și aderentii ei de cele mai mari favoruri, era biseric'a și poporul nostru sunt desconsiderate, persecutate. Clerulu calvinu pe langa aceea, ca are venituri mari bisericesci din dieciueli, e scutitu inca și de toate greutatile publice. Principele și aristocrati'a voteza sume mari pentru redicarea invetiamentului, dela care erau eschisi necalvinii și in deosebi Romanii. 17) Religiunea calvina este absolutu domnitore, ba ce e mai mult, se numesce „fővallás.“ 18)

Tot sub acesti principii clerulu romanescu se asupresce intr'un modu foarte neproportionat fatia cu clerulu celorlalte confessiuni din țiera. Episcopulu nostru — in câte-va renduri — n'are resiedintia; preotii nu se pot nobilită, era catifura nobili, își pierd nobilitatea și platescu dieciuli peste dieciueli 19) privilegiile lor au valoare numai dacă ei trecend la calvinismu parasesc legea strabuna, inferata acum cu numele de idololatria și blasfemia. *)

Deja urmatoriulu lui Bocskai, Sigismund Rákoczy (1607—1608.) da Romanilor uniti cu calvinii o diploma — datața din Beiusiu, 15. Ian. 1608. — pre care o espunem in estras, că se intielegem mai bine positi'a bisericeii noastre sub acestu principe de o parte, era de alta parte că se folosim ocașiu-ne de a vedé, dacă legiurile mai sus enumerate intr'adever sunt create cu scopu, că se atraga și apoi se sugrume biseric'a noastră. Éta cuprinsul diplomei: Preotulu romanescu Mihailu din Vaidafalva (astadi Nimaesci), care a trecut de curénd la calvinismu precum și alti preoti mai de multu trecuti séu cari vor trece in viitoriu, capeta pentru toate timpurile următoare aceleași onoruri, privilegii, libertati și prerogative, de cari se bucura pastorii sufletesci ai natiunii maghiare de religiunea ortodoxa, era cât pentru oficiele episcopesci, protopopesci și alte demnitati bisericesci, aceiași (adeca Mihailu și sotii) se-si aléga dupa datin'a lor episcopi și protopopi de

16) Baritiu, op. m. sus cit., pag. 67.

17) Vedi articolii de leg. din acestu restimpu in Archiv. I. Cipariu.

18) I. Moldovanu, op. cit., pag. 577.

19) Tot acolo pag. 578. — Éta din ce dadeau Romanii dieciueli: din grâu, seccara, orz, avesu, meiu, linte, mazere, bobu, fasole, canepa, inu, stupi, miei, melusiei, și alte vite și marfe; apoi din cercele, must, oi, porci etc. (Vedi decrete de a-le lui Apaffy I-lea la Harian.)

*) „Bálványozás és Isten ellen való káromlás“ — Mikó, Erdélyi történ. adatok. Kolozsvár 1856. II. pag. 374. (Archiv. 793.)

tagn'a și natiunea lor, cari se nu mai aterne dela episcopii și protopopii esterni și de alta religiune, anumit dela cei ai Rascianilor (Serbilor) și ai Romanilor; drept aceea diregatorii țierei de toate gradele și condițiunile, mai cu sama inse vladic'a Rascianilor și Romanilor Sava se indatorescu a nu conturbă și molestă intru nimic pre cestionatii preoti romanesci calvini și a nu-i constringe se plătesca dari, taxe ordinare și estraordinare, ajutóre pe sém'a tesaurariului principescu, dieciueli séu se faca servicii plebee séu civile domnilor paumentesci. 20)

(Va' urmă.)

O carte vechia.

E cunoscutu in generalu, ca cartile noastre mai vechi bisericesci isvorira la noi mai cu seama din principatele romane: Moldavi'a și Munteni'a și pucine din Transilvani'a. Ele sunt imprimate la manastirea Neamtii la Romnic, unele inse au iesit din tipografia instituita de principele Transilvaniei Georgiu Rákóczi, era timpul imprimarii lor se pune in secli 17—18.

Toate cartile mai vechi in genere și au pretiulu lor literariu, in deosebi inse cele bisericesci sunt de o importantia notorica intru cât seim ca biseric'a a fost acelu Palladiu care in toate timpurile a conservat și a scutit limb'a stramosiésca.

Cartea vechia de care voim se facu amintire in acest locu asemenea si-va avé pretiulu ei literaru și din punctu de vedere literar-lingvisticu, dar eu voiescu a o tractă din punctu de vedere alu cuprinsului ei bisericescu; iata insusi titlulu cartii:

„Stișt'e'a

adeca Preoti'a, in ce chipu are datorie Preotulu și diaconulu se seversiésca Tainele bisericesci și cum trebuie se se gatésca mai nainte spre ddiésca liturghie, și cum se faca la întemplantile cele grabnice care sunt grele și nepricepute:

Acum antăiu tiparita in zilele lummatului Domnu Io. GRIGORIE GHICA VOEVOD cu tota osărdi'a și chiełtuial'a sfintiei sale iubitoriulu de Dumnedieu.

Kir. Grigorie Episcopulu Rómnicului.

In sfant'a episcopie a Rómnicului.

In anulu dela nascerea lui Chr.

1749

prin diortosirea lui

Laurentie ieromonachulu Dimitrievici. De Constantin tipografulu Athanasie Rómnicianulu.

Insusi titlulu cartii ne spune asiadara, ca este compusa de episcopulu Rómnicului barbatu literatu alu timpului seu, carele voind a dá cucernicilor unu indreptariu practiculu cu privire la servirea sacrelor func-

20) Dupa Silasi la Bod. op. cit. in Preotulu, pag. 781. — Originalulu in Archiv. I. Cip. pag. 609.

tiuni si indeosebi la lithurghie a scris Stistv'a, carea s'a tiparit pe cheltuial'a sa la Episcopi'a Rómnicului. Cartea astadi este de 142 ani decând s'a tiparit prin ieromonachulu Laurentie Dimitrievici; si deórece in dilele nóstre este o carte fórté rara aflându-se abia ici-colo între cartile preotiloru veterani, si meritulu ei limbisticu si bisericescu este incontestaveru, mi-am tienut de datorintia a o dá publicitatii cá se nu piara acest monumentu literaru.

Preotii betrâni tien cartea acést'a in mare veneratione, între dânsii este conosciuta sub numirea de Pravila, si preceptele ei le tienu cu pietate indreptându-si dupa dinsele viéti'a si agendele sacre.

Exemplarul, care se afla adi in posesiunea mea e un'a din cartile fericitului parochu de odinioára in Almasiu Constantin Copian 1834—1885; iara mai nainte au fost proprietatea „popii Ignatie Manuiloviciu capelan in Sinitea 1801.“ Acest'a iarasi a cumperat-o cu 8 grositie dela „popa Nicolae Voinoviciu 1774.“ precum se afla scrisu pe paginile cartii.

In dilele nóstre când poporulu a inceput a slabi in cele religiose, preotimea indoita grigia si atentiune trebuie se deie ddiescilor liturgii ca frumseti'a lor intrênseca si form'a esterna servirea lor pietósa se atraga atentiunea credinciosilor la mangaietórele rugaciuni si prin aceste se sternésca in ei pietate, religiositate. Si totusi, „turpe quidem dictu sed si modo vera fatemur.“ dóra nici odata nu s'a servésit de catra preotii Domnului sacrele functiuni asia de a lene, fara grigie si fara pietatea receruta, precum tocmai in dilele nóstre, precum dice Walafried Strabo: „mai nainte foloseau preotii de auru potire de lemn mai târdiu intrebuintiéza preotii de lemn u potire de auru.“¹⁾

Si caus'a la acést'a dupa parerea mea e aceea necunosând nepenetrând insisi preotii sublimitatea sacreloru functiuni nu le tien de sacro-sânte asia precum ar trebui. Nu sunt pietosi preotii in preparativele observânde, caci n'au indreptariu practic, clericii ies din seminarie saturati cu sciintie teoretice dogmatice-morale si neinspirati de cele divine servesc cele sacro-sânte cu inima rece numai intr'unu modu mecanicu. Celu ce va ceti Stistv'a inse si va patrunde indegetarile fericitului Eppu. alu Rómnicului e imposibilu se nu se inspire de óre-careva pietate catra servirea sacro-sânta, unu'a cá acestu'a apoi servirea celor sânte nu numai ca nu-i va fi spre greutate ci o adeverata mangaiere spirituala.

Din aceste puncte de vederé cugetu a face unu lucru de folosu daca voiu publicá celu pucien unele escerpe din capitlele Stistvei in „Biserica si Scóla“ cu invoirea o. redactiunii cá se póta ceti si cei ce nu au cartea mentionata ori póte nici n'au cunoscut-o.

Stistv'a, adeca preoti'a tractéza in 12 capitle

¹⁾ De exordis et incrementis rerum ecclesiasticarum c. XIV.

despre modulu cum trebuie se servésca un adeverat preotu s-tele misterii si in specialu st. liturgia, si ce precautiuni se recer la casurile estraordinarie obveninde sub decursulu sântirei si binecuventarii s-telor sacrificii. Mai special se vede cuprinsul din singuraticile capitle:

- I. Despre Misterii séu S. Taine in genere.
- II. Despre timpulu s-tei slujbe liturgice.
- III. Despre vasele trebuincióse la stele liturghii.
- IV. Despre materi'a sfântului sacrificiu.
- V. Despre insusi corpulu lui Chr.
- VI. Despre insusi sângele lui Chr.
- VII. Despre intemplantile estraordinarie cu materi'a st-lui sânge.
- VIII. Intêmplarea sântirei si servirea s-telor daruri.
- IX. Intemplantile estraordinarie a preotului ce servese S-tele.
- X. Cum se cuvine a pastrá divinele margari-tare pentru cei bolnavi.
- XI. Despre servitorii bisericei: paraclisieri, sete, crascnici; cum are preotulu se-i instrueze pre ei in datorintiele lor.
- XII. Pravila séu indreptariu celor ce vor se servésca S. Liturgia si acelor ce se impartasiescu cu s. misterii

Intru cât predoslovi'a séu precauventarea cartii scrisa de fericitulu Grigorie alu Rómnicului caracteriséza lipsa cartii si folosulu ei precum si impregiurările între cari s'a scris cartea ba chiar persón'a fericitului autor cá Episcopu, voiu incepe in nume-rulu viitoriu cu precauventarea.

C. Lazar,
preotu.

Spicuri din S. Scriptura despre casatoria.

Legatur'a cea mai insemnata in viéti'a sociala fara indoiala este casatori'a, ea este basata pe legea lui Dumnedieu: dinsa este bas'a conservarii genului omenescu, ea este acelu institutu religios-bisericescu care e mai vechiu decât tóte institutiunile omenesci, ea este deodata cu omenimea.

Casatori'a e mai pre sus de tóte unu misteriu sant si mare: „Tain'a acést'a este mare.“ Ddiu Tatalu a urdit-o, Ddiu Fiulu a binecuventat-o, Ddiu Duhulu Sântu a sântit-o. Insusi Mantuitoriulu Chr. a perfectionat casatori'a, restaurand:

1. unitatea ei: „au nu ati cetitu ca celu ce i-a facutu, din inceputu i-a facut: barbatu si femeia“ Mat. XIX. 4. *)

2. nedespartibilitatea ei: „Pentru aceea va lasá omulu pre tata si pre mama. si se va lipi de femeia s'a si vor fi amendoi unu trup.“ Mat. XIX. 5. „Deci ce a impreunatu Ddiu omulu se nu desparta“ Ibid. v. 6. „Si eu

*) Citatiunile sunt luate dupa textulu Test. Vechiu si nou editur'a rom. Reichard et Comp. Wien 1875.

dic voue celu ce va lasá pre femeia s'a, fara numai din caus'a curviei (desfranarii) si va luá alta, comito adulteriu, si insusi celu ce va luá pre cea lasata adulteriu severiesce" Mat. XIX. 9. (Vedi si Luca XVI. 18. si Mareu X. 9—12.)

3. facendu-o Misteriu: „Mare este Taina acést'a, éra eu vorbescu de Chris. si de biseric'a iubiti-ve dara fiecare femeile vóstre, iara femeia se respecteze pre barbatu" Efes. V. 31 -32. (Vedi Ibia si 25.)

Fiind casatori'a o referintia sociala importanta si totodata misteriu si scopula ei este maretiu si acesta, adeca scopulu casatoriei este triplu:

1. Porogenitur'a séu conservarea sustinerea genului omenescu aici pre pamentu si complinirea celoru alesi in viéti'a eterna: „Ddiu i-a binecuentatu: (pre ómenii cei dintai) cresceti si ve imultiti si umpleti pamentulu si-lu stapaniti.“ Moise c. I. 28.

2. Casatori'a servesece spre delaturarea vietii imorale, pecatósa: „Ér de nu se infranéza (cineva) se se casatorésc'a, ca e mai bine a se casatori decât a arde.“ I. Corint. VII. 9—10.

„...Spre a preintimpiná desfránarea fiecare se-si aiba femeia s'a si fiecare femeia se-si aiba barbatulu seu. Ibid. vers. 2.

3. Casatori'a servesece spre sprigin si reciprocu ajutoriu in lupta pentru existintia, si spre mângaiere consiliu si sântire: „Nu e bine se fie omulu singuru, i voi face lui ajutoriu cá se fie lui asemenea.“ I. Moise II. 18.

„...Caci barbatulu necredinciosu se sântiesce prin femeia credinciósa si femeia necredinciósa prin barbatulu credinciosu.“ I. Cor. VII. 14.

„...Caci ce scii femeia póte sa mantuiasca pre barbatu. si ce scii barbatulu póte se mantuésc'a pre femeia.“ Ibid. v. 16.

„...Cá se osantiésc'a curatiendu-o cu spalare de apa si cuvétu... cá se fie sánta si neprihanita“. Efes V. 26. 27.

Spre a-si poté inse impliní casatori'a scopul ei triplu trebue luata in socotintia referintiele casatoritilor; aceste sunt: a) Intielegerea cea buna, caci la din contra casatori'a e nefericita, amaresce viéti'a si e pecatósa: „Tóta imperati'a ce se desbina intre sine se pustiesce, si tota cetatea séu cas'a ce se desbina intre sine nu vá stá“ Mat. XII. 25.

„Celu ce nu este cu mine este contra mea; si celu ce nu aduna cu mine risipesce.“ Ibid. v. 30. si éra si

„Éta cât e de frumosu si de placutu când fratii locuescu impreuna acesta e cá si mirulu celu bunu... caci a asiediata Ddiu acolo binecuvéntarea, viéti'a pana in eternu“ Ps. 133. v. 1.2. 4.; Ecl. XXV.

Dreptu ce casoritii se incungiere tóte ce ar poté causá intre dinsi neintielegeri; anumitu bar-

batulu se se ferésc'a 1, de ori-ce tractamentu grobianu si maniera brutala: „Barbatiloru iubiti-ve muierile vóstre precum Chr. a iubitú biseric'a sa, incát si pre sine s'a dat pentru dinsa“. Efes. V. 25.

„Asia dorescu se-si iubésc'a barbatii sociele lor cá si corpurile lor inesi; celu ce-si iubesece femeia sa pre sine se iubesece.“ Ibid. 28. 29. „Barbatiloru iubiti-ve femeile vóstre si nu ve amariti asupra lor.“ Colos. III. 18.

„Asemenea, barbatiloru locuiti impreuna cu dinsele, dând onóre femeiei cá unui vas mai slab si commoscenitorei darului vietii“ I. Petru III. 7.

Barbatul se se ferésc'a: 2. de desfranuri in joc si beuturi si de cautare dupa alte femei: „A cui sunt vaietele, a cui oftarile, a cui certele, a cui plangerile? A cui sunt zdrobirile inzadar? A cui ochi sunt slabiti? Au nu acelora ce intárdie la vin aceloru ce merg se caute vinurile adese ori...“ Pilde. XXIII. 29. 30.

Caci „vinulu... musca cá unu sierpe si impunge in urma cá viper'a... Ochii tei vor cautá la femei straine si inim'a ta va vorbí prostii“. Ibid. 32. 33.

Cea mai frumoasa si fericita viéti'a este a casatoritilor atunci când ei se intieleg se iubescu si gusta placerile dulci si caste a vietii familiare, ferésc'a-se deci barbatulu: 3. de lené, de adulteriu si lipsa de familiaritate; caci: „o grópa adunca e meretricia si o fontaná strimta femeia straina. Ea pandesce cá unu hotiu si face pre multi barbati necredinciosi. Pilde XXIII. 27. 28.

„...Mergi la furnica lenesiule vedi caile ei si fii intieleptu!“ Pilde VI. 6. Ecl. XXIII.

Éra femeia se nu gresiésc'a contra buneii relatiuni si intielegere armonica, 1. prin nesupunere si nerecunóscerea superioritatii barbatului: „Femeilor supuneti-ve barbatiloru precum se cade in Dlu“ Colos. III. 18.

2. prin negligarea datorintieloru casnice: se-si iubésc'a barbatulu si copii „se fie caste, curate, statátore in casa, bune, supuse barbatiloru, cá se nu defaime cuvétulu lui Ddiu... caci barbatulu este cap muierii.“ Tit. II. 5.

„In tóte dandu-te pre tine pilda buna, de fapte, aratând seriositate sinceritate, cuvétu cuviinciosu si nu trivialu; ca adversarulu se se rusineze neavendu de a vorbí nimica de voi.“ Ibid. II. 8.

3. Prin disordine in lucru, mancare imbracaminte si in crescerea prunciloru. Ecl. XXXVI. 26 si „Femeia virtuósa e corón'a barbatului ér cea aducétore de rusine este putregaiulu óseloru lui.“ Pilde. XII. 4.

(Va urmá.)

C. Lazar,
preotu.

Vorbirea

parochului, Iosif-Ioanu Ardeleanu din Kétegyház, ținuta în limb'a maghiara în cauz'a concubinateloru în șiedint'ia congregatiunii comitatense din Békés-Gyula, în 14/26 Maiu 1891.

*Ilustrissime Domnule comite suprem!
Spectabila congregatiune comitatensa!*

Regulamentul care se afla acuma pusu pe tapetu și care țintesce la sistarea concubinateloru avendu o însemnatate extraordinară în specialu pentru comune singuratiche, ér în generalu pentru țiar'a întréga, eu asia credu că discutarea acelu'i'a acum ș'ar vedé a fi nu numă motivată, ci chiar necesară.

Spectabila congregatiune! Inștitutiunea sau mai bine dis tain'a șfintei casatorii, este bas'a esistintii omenimei; ea este unu daru provenitu de susu, dela Dumnedieu. Totulu ce se misca și vîaza în periferi'a cea mare a activității omenesci, 'și trage originea dela casatoria. Preotii, martirii, apostolii, eroii și regii, filozofii și șfintii, totii sunt ramurile aceștii trupine și pana ce va palpitá o inima de omu, — inștitutiunea divină a casatorii nici odată nu se va poté șterge din conșiinț'ia popóreloru. Pentru-ce? Pentru-ca desvoltar'a moralului, perfecționarea individului și a societății omenesci, prin nimicu nu se potu multiamá și asigurá mai bine și într'unu modu mai eficace, că prin casatoria.

Chiar și popórele selbatice au fost petrunse de convingerea aceea, ca casatori'a este unu asiedimentu lasatu de Dumnedieu. În evulu mediu casatori'a a fost pusă pe temelii solide și aparată prin legi severe și aspre. Concubinatu inabusitu fara crutiare, ceea ce a trasu după sine rezultate priințioșe și anume, pretutindenea se reog Linda: religioșitatea, moralitatea, confidenti'a, caracterulu, diligint'ia, castitatea, onestitatea și pre langa aceștea, structur'a aceea imșosantă trupésca de omu, ce mai pre sus de tóte caracterisésa timpurile evului mediu.

Zalele, coifurile, barzile, tiepusiele și imbracamințele cele de feru, pre care la admiram, noi astadi prin mușeele din capitala, că și cum nu ar fi fost menite pentru ómeni: ci pentru óresi-cari uriasi; sunt tot atâtea șuveniri, remasitie și reminiscintie de pe timpurile acelea, în cari nu erau de locu cunoscuté concubinatele. Morburile cele exotice, cari degradéza generatiunea de astadi la atáta miserabilitate, în evulu mediu erau necunoscuté. Nebuniile, apoplexiile și prește tot morburile cele mai grave se iveau arareori. Sinuciderea prește seculi întregi se iveá câte într'unu casu, dară și atuncia spre cea mai mare uimire și îngrozire a contimpureniloru. Și acéșta șituațiune a duratu pana la secolulu alu XVI-lea. Casatori'a pana aci nu a fost atacată în principiile și basele sale morale și religioșe.

Inșe durere, caci acéșta stare în seculii urmatori ș'au șchimbatu tot mai multu, încât astadi în secolulu alu XIX-lea — care îi place a se timbrá de secolulu lumineloru societatea omenésca cauta a-și deslegá problem'a întemeierii familiei afara de cadrele inștitutiunii divine a casatorii.

Țiar'a e plină de concubinatu! Ținerea metrese-loru a devenitu modă! Desfremarea chiuie și șalta; șocietatea omenésca naveșce asupra altareloru și asiediaminteloru dumnedieesci, că se le derime.

Mamele își dimica copilasii în bucati; copii își ucíd parintii. Casatori'a a devenitu a fi rola grea de purtatu; datorintiele conjugale a devenitu uricioșe; éra alipirea pe viația de o persóna în comóda. A traí în șburdatiuni, a tiné amoreșe, astadi un'a, mâne alt'a, și a le șchimbá pre acelea, că pre haine, éta ce este astadi unu lucru ușioru și multora de placutu! Se nășcu copii?

Cui îi pasa de ei?! Concubinatu nu e cuibulu fericiirii familiare! Copilulu trebue aruncatu afara din casa în mâșnele doiceloru ștreine; dacă traesce bine de bine, dacă nu cu atáta mai bine; caci celu putienu nu causéza atáta grija; ér terenulu e mai liberu și mai deschisu ca tra placeri și șburdari!

Cu unu cuventu grozave și inșpaiméntátóre sunt diferitele șpecii a le brutalitatiloru, care ne șpune ca șecolulu de astadi și ve marturisescu șinceru, ca la asia ceva ni-a impinsu și adusu numai și numai concubinatele de tot felulu; pentru-ca lucrulu de capetenia este și remane vênarea placeriloru lipsite de ori ce inșfrênare!

(Va urmá.)

D I V E R S E.

* *Program'a* exameneloru, ce se vor tiné la șeminariulu ort. rom. din Arad cu finea anului școlășticu 1890/91. 1. Joi 13/25 Iunie dela 4—7 óre p. m. Cursulu pregatitoriu din tóte obiectele de invetiamentu. 2. Vineri 14/26 Iunie dela 7—11 a. m. curs. III. prep. religiunea, limb'a romana, cosmografi'a. 4—7 p. m. curs. I. teol.: limb'a romana, teologi'a fundametală, economi'a. — 3. Șambata 15/27 Iunie dela 7—11 a. m. curs. II. teol.: limb'a romana, dogmatic'a, pedagogi'a, economi'a. Dela 4—7 p. m. curs. III. prep.: pedagogi'a, matematic'a, istori'a naturală, economi'a. — 4. Dumineca 16/28 Iunie dela 4—6 p. m. tóte cursurile teologice și preparandiale: music'a vocală și instrumentală. — 5. Lunii 17/29 Iunie dela 7—11 a. m. curs. III. teol.: pastoral'a, moral'a, liturgic'a. Dela 4—7 p. m. curs. II. prep.: religiunea, matematic'a, roman'a, geografi'a, limb'a germană. — 6. Marti 18/30 Iunie dela 8—11 a. m. curs. I—III. prep.: limb'a maghiara. Dela 4—7 p. m. curs. I. prep.: religiunea, limb'a romana, geografi'a. — 7. Miercure 19. Iunie (1. Iulie) dela 7—11. a. m. curs. III. prep.: șisic'a, istori'a universală, limb'a germană, conștituti'a, igien'a. Dela 4—7 p. m. curs. II. teol.: retoric'a, istori'a bisericésca, eșeges'a. — 8. Joi 20. Innie (2. Iulie) dela 7—11 a. m. curs. III. teol.: dreptulu canonic, eșeges'a, catichetic'a, igien'a, conștituti'a. Dela 4—7 p. m. curs. I. prep.: pedagogi'a, matematic'a, istori'a naturală, economi'a, limb'a germană. — 9. Vineri 21. Iunie (3. Iulie) dela 7—11 a. m. curs. II. prep. pedagogi'a, istori'a patriei, chemi'a, istori'a naturală, economi'a. Dela 4—7 p. m. curs. I. teol.: peda-

gogi'a, istori'a bisericésca, studiulu biblic. — 10. Sa m-beta 22. Iunie (4. Iulie) dela 5—7 p. m. cantu, tipicu. — In 7. Iulie c. n. a. m. la 8 óre se incepe esamenele preparanditielor.

* *Multiimitu publica.* In 9. Mai st. v. a. c. serbandu-se bramulu bisericeii nóstre din Saravale, spre ridicarea festivitatiei acesteia vredniculu nostru invetiatoru Andronu a dat cu elevii sei unu concertu al carui venitu a fostu destinat pentru sporirea fondului bisericescu si scolariu. Cu acésta ocaziune au suprasolvitu urmatorii:

D-nulu Dr. G. Rosica medicu 2 fl. 30 cr.; A. Hegedüs 2 fl.; Schatteles, George Babetiu si Andreiu Bloju câte 50 cr.; d-ra Strisch 21 cr.; d-nulu S. Andronu parochu o masura de grâu si 20 cr.; Filipu Matei si Nicolae Chita câte o mesura de grâu si câte 10 cr.; Ioanu Matei si Alexa Matei câte o spene de grâu si câte 10 cr.; Avramu Matei, Ioanu Matei, George Matei, Petru Matei, Luca Matei, Nicolae Pecicanu, Ivan Matei, Vasile Micu, Nicolae Stanila, Todoru Balabanu, Nicolae Izviniantiu, Ilie Albu, Ilie Matei, Ignea Mihutiu, Teodoru Matei, Ioanu Izviniantiu, Ioanu Balabanu, Savu Raniosu, Stefanu Chita, Filipu Izviniantiu, Simionu Popetiu, Traila Micu si Ilie Milos câte o spene de grâu si câte 5 cr.; Petru Cernescu o spene de grâu si 4 cr.; Traila Rosiu o spene de grâu si 6 cr.; Andron inv., Stefanu Bacsianu, George Bacsianu, Andrei Siriantiu, Isacu Matei, Dincu Mihutiu, Dimitrie Raniosu, Efta Cernescu, Gina Siusitrenu si Ilie Siusitreanu câte o spene de grâu; Giura Bacsianu 10 cr.; Floria Siriantiu 8 cr.; Pavelu Todosu si Dinu Siusitreanu câte 5 cr.

Primésca toti marimimosii contribuenti sincer'a multamita. Denariulu depus pe sam'a bisericeii si scólei nóstre se-lu replatésca D-dieu insutit si inmiitu.

Saravale, la 30. Maiu 1891. In numele comitetului par. Nicolae Chita pres.

* *Fundatiuneu Antoniu Mocsonyi de Foen* in Timisióra. La acést'a fundatiune din ale carei venite se creaza stipendii pentru tiberimea romana pe carier'a de meserii si industrii, au mai incurs urmatóarele contribui:

List'a nr. 23. Colectant dl. Grigoriu Balanescu primariulu orasiului Resitia montana, au contribuit; Din Resitia montana, Grigoriu Balanescu 15 fl., Cristian Patesian meseriasiu 15 fl., David Terfaloga paroch. 10 fl., Alexandru Crenian meseriasiu 10 fl., Nicolae Marta meseriasiu 10 fl., Constantin Marta comerciantu 10 fl., Heinrich Kunz meseriasiu 10 fl., Nicolau Király cassariu comunalu 6 fl., Iosef Schneider apotecar 5 fl., Teresia Jian comercianta 5 fl., Iuliu Vuia notariu cercualu 5 fl., Iosif Baltezan oficiant 5 fl., Iuon Simu docinte 5 fl., Nicolae Pocrean comerciant 5 fl., Simeon Patesian meseriasiu 5 fl., Alexandru Demetrovici meseriasiu 3 fl., Mihai Savescu meseriasiu 2 fl. 50 cr., George Baltezan comerciant 2 fl. 50 cr., Nicolae Creucean oficiant 2 fl., Constantin Muntean meseriasiu 2 fl., Urban Reviczky oficiant 2 fl., Nicolae Grindean oficiant 1 fl., Alois Ambacher comerciant 1 fl., din Resitia romana Ioachim Firentiu paroch 5 fl.,

Matei Balan paroch 5 fl., George Nicolaevici comerciant 5 fl., Petru Brostean oficiant 5 fl., Nicolae Dragalina proprietariu 5 fl., Stefan Albu docinte 3 fl., Avram Neda docinte 2 fl., Ioan Albu econom 2 fl., Costa Patesian econom 2 fl., Ioan Gerlistean econom 2 fl., Petru Jivimeseriasiu 1 fl., George Patesian meseriasiu 1 fl., la olalta 175 fl.

List'a nr. 8. Colectant Timotei Miciea protopop in Uzdin; au contribuit: Trifon Miciea protopop 3 fl., Antoniu Popoviciu paroch in Nicolintiu 2 fl., Ioanichiu Neagoe paroch in Petrovasela 2 fl., Petru Popoviciu paroch in San Mihai 1 fl., Iosif Murariu paroch in Cubin 1 fl., Pavel Borca paroch in Petrovasela 1 fl., Pavel Murgu paroch in Petrovasela 1 fl., Stefan Popa paroch in Seleus 1 fl., Axentie Balan 50 cr., Dimitrie Codrean 50 cr., Jivoin Rusmir 30 cr., Paul Mohora 60 cr., Dimitrie Olariu 50 cr., Petru Petroviciu 20 cr., Nicolae Bunda 50 cr., Andreas Behr 50 cr., Iacob Forju 50 cr., Nicolae Otognoga 50 cr., Matei Bolianacz 50 cr., Andrei Gutiu 20 cr., Mihai Pepenariu 20 cr., Alisandru Popoviciu 10 cr., Ilie Bojin 20 cr., George Bojin 10 cr., Petru Gruitia 10 cr., Iuon Marcovicianu 10 cr., Stefan Podu 10 cr., la olalta 18 fl. 20 cr. (Va urmá.)

Concurse.

Pe bas'a dispositiunei consistoriale de dto 10 22 Maiu 1891. Nr. 1811 subscrisele organe ale comitetului parochialu deschid concursu pentru sistemisa'ta capelania langa veterarul parochu Georgiu Sierbanu din **Nadlacu**, pe langa emolumintele din tóte venitele parochiali junetate, cari consista:

a) din una sesiune parochiala statatóre din 41 iugere catastrale pamantu aratoriu langa cari se mai adaug 10 iugere unguresci cá competintia pascuara computate in 700 fl. v. a. acestea tóte.

b) din 200 fl. v. a. cá venitu stolaru si

c) din asia numitulu biru (competintie de bucate) computate ér in 200 fl. v. a.

Tóte acestea calculate medilociu dau suma de 1100 floreni val austr.

Doritorii de a ocupá acestu postu capelaniau, sunt poftiti a-si ajustá recursurile sale cu documintele pretinse in regulamentu, pentru parochiele de clas'a prima, §. 15. lit. a., adeca: se produca testimoniu de 8 clase gimnasiali séu reali precum si testimoniu de calificatiune de clas'a prima; si adresate comitetului parochialu din Nagylak, se le ascérna protopopulu tractual Moise Bocsianu in Aradu. Se-'si tiena inse de detorintia competintii pana nainte de alegere cu **optu zile**, carea alegere va fi in **30 Iuniu vechiu 12. Iuliu nou a. c.** a se presentá intr'o Dumineca séu serbatóre la sft'a biserica pentru a-si manifestá desteritatea in ritualile nóstre.

Edat in Nadlacu la 19/31. Maiu 1891.

Pavel Rosiutiu, m. p.
pres. com. par.

Ioan Caracioni, m. p.
not. com. par.

Cu consensulu lui MOISE BOCSIANU, m. p. protoiereulu Aradului.

—□—